

مقایسه ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان سوءمصرف‌کننده مواد مخدر با دانشجویان غیرمصرف‌کننده

A Comparison of Substance Abuser and Non-Substance Abuser Students in Relation with Personality Traits

Fahimeh Hakima
MA in clinical psychology

Seyed Ali M. Mousavi, PhD
Imam Khomeini International
University

سید علی محمد موسوی
استادیار دانشگاه بین‌المللی امام خمینی

فهیمة حکیمما
کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی

چکیده

هدف پژوهش حاضر مقایسه ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان سوءمصرف‌کننده و وابسته به مواد مخدر با دانشجویان غیرمصرف‌کننده در دانشگاه بین‌المللی امام‌خمینی قزوین بود. ۳۷۰ دانشجو (۱۷۲ پسر، ۱۹۸ دختر) به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای از پنج دانشکده انتخاب شدند. شرکت‌کنندگان پرسشنامه سنجش سریع سوءمصرف مواد مخدر (طارمیان، ۱۳۸۷) و فرم کوتاه سیاهه پنج عاملی نتو (کاستا و مک‌کرا، ۱۹۹۲) را تکمیل کردند. بر اساس پرسشنامه سنجش سریع سوءمصرف مواد مخدر، دانشجویان به چهار گروه غیرمصرف‌کننده (۲۰۵ نفر)، سوءمصرف‌کنندگان فعلی (۷۷ نفر) سوءمصرف‌کنندگان سابق (۳۱ نفر) و وابسته به مواد (۳۳ نفر) تقسیم شدند. نتایج تحلیل واریانس یک‌راهه نشان داد که بین گروه‌ها در وظیفه‌شناسی، مقبولیت و آزردگی تفاوت معنادار وجود دارد. دانشجویان غیرمصرف‌کننده با وجدان‌تر و مقبول‌تر از دانشجویان سوءمصرف‌کننده فعلی و وابسته به مواد بودند، و در مقایسه با دانشجویان وابسته به مواد مخدر در عامل روان‌آزردگی‌گرایی نمره پایین‌تری داشتند. همچنین، تفاوت معناداری بین سوءمصرف‌کنندگان سابق و سه گروه دیگر در پنج عامل وجود نداشت. در مجموع، یافته‌ها نشان می‌دهند که رگه‌های شخصیت یکی از عوامل تعیین‌کننده در گرایش دانشجویان به سوءمصرف و وابستگی به مواد هستند. **واژه‌های کلیدی:** رگه‌های شخصیت، سوءمصرف، وابستگی به مواد روان‌گردان، دانشجویان، سیاهه پنج عاملی

Abstract

The purpose of this research was to compare substance abuser and non-substance abuser students in relation to personality traits. Participants were students at Imam Khomeini International University in Ghazvin. Three hundreds and seventy students (172 males, 198 females) were selected using stratified random sampling. The participants completed the Rapid Substance Abuse Assessment Questionnaire (Taremiyan, 2008) and the short form of the NEO Five Factor Inventory (Costa & McCrae, 1992). Using the Rapid Substance Abuse Assessment, the participants were divided into four groups: Non-substance abuser (group 1: n=205), substance abuser (group 2: n=77), former substance abuser (group 3: n=31), and dependents to substance (group 4: n= 33). The results of one-way analysis of variance indicated that there were significant differences in conscientiousness, agreeableness and neuroticism between groups. Non-abuser students were more agreeable and conscientious than substance abusers and substance dependents. Non-abuser students had lower scores in neuroticism in comparison with substance dependents. Also, there was no significant difference between the former substance abusers and the other three groups in all of the five factors. Overall, the findings suggest that the personality traits are one of the determinants of students' tendencies to substance abuse and dependence.

Keywords: personality traits, abuse, substance dependence, college students, five factor inventory

received: 6 September 2012

accepted: 10 December 2012

Contact information: fahimehhakima@yahoo.com

دریافت: ۹۱/۶/۱۶

پذیرش: ۹۱/۹/۲۰

این مقاله برگرفته از طرح پژوهش شخصی است.

مقدمه

اساس تفاوت‌های رفتاری ناشی از شخصیت افراد است. شخصیت مفهوم پیچیده‌ای است که هر روان‌شناس شخصیت، تعریف خاصی از آن بیان داشته است. در معنای این مفهوم، اکثر روان‌شناسان توافق دارند که شخصیت به عنوان منحصر به فرد بودن هر انسانی در نوع تفکر، احساس و رفتار تلقی می‌شود. شخصیت به تفاوت‌های روان‌شناختی بین افراد، تفاوت‌های پایدار در هیجان، احساس، انگیزش و رفتار آنها اشاره دارد (هاسلام، ۲۰۰۷). ثبات و پایداری رفتار، تفکر و احساس ناشی از ساختار شخصیت است. ساختار شخصیت به خصوصیات مربوط می‌شود که در موقعیت‌های گوناگون ثبات نسبی دارد (دارابی، ۱۳۸۷).

در میان نظریه‌هایی که به تبیین ساختار شخصیت پرداخته‌اند، نظریه رگه‌ها بر مطالعه شخصیت تسلط یافته است. در این نظریه، واحد اساسی در توصیف شخصیت یا ساختار اصلی شخصیت، صفت یا رگه^۱ شخصیتی است (هاسلام، ۲۰۰۷). رگه‌ها، تمایلات پایداری هستند که در اکثر موقعیت‌ها پابرجا می‌مانند و با گستره وسیعی از رفتارها در ارتباط هستند. برای فهم بسیاری از رفتارها ناگزیریم آنها را براساس رگه‌های شخصیت بررسی کنیم (متیوس، دیری و وایتمن، ۲۰۰۹). با آگاهی از رگه‌های شخصیت می‌توان رفتار افراد را توصیف، تبیین و پیش‌بینی کرد. وقتی صفات عمده و باثبات شخصیت را بشناسیم، می‌توانیم تفاوت‌های افراد را از یکدیگر مشخص، چگونگی آینده فرد را پیش‌بینی و نحوه رفتار فرد را تبیین کنیم (پروین، ۱۳۸۶/۲۰۰۱).

روان‌شناسان رگه، در ابتدا هزاران واژه را که با صفات ارتباط داشتند، برگزیدند و سپس این واژه‌ها را به تعدادی عوامل بزرگ تقلیل دادند (هاسلام، ۲۰۰۷). تقلیل صفات از طریق همبستگی بین صفات متفاوت حاصل آمد که این همبستگی‌ها با استفاده از تحلیل عاملی انجام می‌گیرد (مای‌لی، ۱۳۶۸/۱۹۶۸). بحث اصلی صفات با فعالیت‌های پژوهشی کتل^۲ آغاز شد که مجموعه‌ای از داده‌های کمی را با استفاده گسترده از آزمون‌ها و پرسشنامه‌ها جمع‌آوری کرد (متیوس و دیگران، ۲۰۰۹). وی

۳۳ صفت را برای ارزیابی جمعیت بهنجار و ۱۲ صفت را در ارزیابی گروه بیمار معرفی کرد (فیست و فیست، ۱۳۸۸/۲۰۰۲). در ادامه تحقیقات تحلیل عاملی در اواخر دهه ۸۰ میلادی، کاستا^۳ و مک‌کرا^۴ دو روان‌شناس آمریکایی- عوامل کتل را مجدد مورد بررسی قرار دادند و آنها را در سه بعد بزرگ شخصیت برون‌گرمی^۵، روان‌آزردگی‌گرایی^۶ و گشودگی^۷ نسبت به تجربه تعریف کردند. چند سال بعد تحت تأثیر کارهای دیگران^۸ و گلدبرگ^۹ دو بعد مقبولیت^{۱۰} و وظیفه‌شناسی^{۱۱} را به آن افزودند. مک‌کرا و کاستا مدل پنج‌عاملی را به عنوان طبقه‌بندی ترجیحی خود برای ساختار شخصیت برگزیدند و آنها را با گستره وسیعی از متغیرهای شخصی مرتبط کردند (آشتون و لی، ۲۰۰۵). پذیرش این پنج بعد شخصیتی، فراگیرترین توافق و هم‌رایی را در بین روان‌شناسان دارد (اسمیت، هکسما، باربارا و جفری ۱۳۸۴/۲۰۰۳). چهارچوب پنج‌عاملی یک مدل سلسله‌مراتبی است که شخصیت را در گسترده‌ترین حالت انتزاعی آن باز می‌نماید و هر کدام از این پنج عامل (روان‌آزردگی‌گرایی، برون‌گرمی، گشودگی نسبت به تجربه، مقبولیت، و وظیفه‌شناسی) از شش رگه یا صفت برخوردار است (گوسلینگ، رنتفراو و رنتفراو، ۲۰۰۳).

روان‌آزردگی‌گرایی، تمایل به هیجانات منفی مثل اضطراب، غم، ترس، احساس گناه، کلافگی دائم، و گرایش به اتخاذ احساسات منفی نسبت به وقایع، و برون‌گرمی تمایل به مردم‌آمیزی، راحت بودن در روابط، جرأت‌ورزی، خوش‌رویی و هیجان‌خواهی تعریف می‌شود (تراچیانو، لوکن‌هاف، باینون و کاستا، ۲۰۰۸). مقبولیت، با ویژگی‌هایی نظیر نوع‌دوستی، اعتماد متقابل، همکاری، سازگاری در روابط بین فردی، فروتنی، مراعات^{۱۲} و صداقت مرتبط است (تراچیانو و دیگران، ۲۰۰۸). وظیفه‌شناسی به کوشش منظم در جهت اهداف و پیروی جدی از اصول اشاره دارد (روشن‌چسلی و دیگران، ۱۳۸۵) و ویژگی‌هایی نظیر مسؤلیت‌پذیری، پایداری، سخت‌کوشی، ساختار‌یافتگی^{۱۳} و قابل اطمینان بودن را شامل می‌شود (تراچیانو و دیگران، ۲۰۰۸).

بیشتر تفاوت‌های فردی انسان در این پنج بعد طبقه‌بندی

1. trait	5. extraversion	9. Goldberg, L. R.	13. constructionism
2. Cattell, R. B.	6. neuroticism	10. agreeableness	
3. Costa, P. T.	7. openness	11. conscientiousness	
4. McCrae, R. R.	8. Digman, J. M.	12. observance	

اکثر پژوهش‌ها به صورت با ثباتی نشان داده‌اند که رگه‌های شخصیت می‌تواند به‌عنوان بخشی از علت‌شناسی سوءمصرف و وابستگی به مواد در نظر گرفته شود (کورنور و نوردویک، ۲۰۰۷؛ همسون^{۱۱} و دیگران، ۲۰۰۸ نقل از توریانو، وایتمن و همسون، ۲۰۱۲؛ تراچیانو و دیگران، ۲۰۰۸). طبق پژوهش‌های انجام‌شده ویژگی‌های شخصیت به‌عنوان متغیرهای زمینه‌ساز و تعدیل‌کننده، نقش مهمی در شروع و ادامه مصرف مواد در گروه‌های سنی، جنسی و فرهنگی ایفا می‌کنند (پورشهباز، شاملو، جزایری و قاضی طباطبائی، ۱۳۸۴، مایلز^{۱۲} و دیگران، ۱۹۹۹ نقل از سماوی و حسین‌چاری، ۱۳۸۸). پژوهشگران با بررسی رگه‌های شخصیت تلاش می‌کنند که تبیین کنند چرا برخی افراد و نه همه به سمت مصرف مواد سوق داده می‌شوند (دیوسن و نیل، ۲۰۰۱). طبق پژوهش‌های انجام‌شده افراد وابسته به مواد مخدر عموماً در چند بعد شخصیت از جمله تکانشگری^{۱۳}، عدم بازداری رفتار، برانگیختگی‌خواهی^{۱۴}، بدبینی، تحریک‌پذیری بالا، روان‌آزدگی‌گرایی، برون‌گردی، مردم‌آمیزی^{۱۵} و مقبولیت با افراد عادی متفاوت هستند. علاوه بر این سوءمصرف‌کنندگان از خصیصه‌های شخصیتی ناسازگارانه نیز برخوردارند (کوبن، اسونسن و رونسویل، ۲۰۰۲). همچنین، بسیاری از مطالعات، سطح بالای اضطراب، افسردگی و میل مداوم برای انگیزتگی و هیجان‌خواهی^{۱۶} را در افراد سوءمصرف‌کننده مواد نشان داده است (دیوسن و نیل، ۲۰۰۱)، به‌طوری که مردم‌آمیزی و هیجان‌خواهی به‌عنوان جنبه فرعی برون‌گردی یک عامل خطر برای سوءمصرف مواد شناخته می‌شود (واگنر، ۲۰۰۱؛ تیکستون، استوارت، دوسون، نولدن‌لاون و لهمان ۲۰۰۴؛ سانتسو، اشمیت و فاکس، ۲۰۰۴؛ کانسک، نایب، جم و انگلس، ۲۰۰۵). در این میان، مدل‌های جامع شخصیت مانند مدل سه‌عاملی و پنج‌عاملی برای توصیف اجمالی و مختصر نیم‌رخ شخصیتی سوءمصرف‌کنندگان مواد بیش از همه مورد استفاده قرار گرفته است (والتون و روبرتز، ۲۰۰۴). والتون و روبرتز در سال ۲۰۰۴ طی پژوهشی سه‌گروه از افراد، یعنی مصرف‌کننده متوسط، سوءمصرف‌کننده سنگین مواد، و غیرمصرف‌کننده را با سیاهه تجدیدنظرشده شخصیت

می‌شود که با بررسی و مطالعه این عوامل می‌توان بخش بزرگی از رفتارها از جمله سوءمصرف^۱ و وابستگی^۲ به مواد را پیش‌بینی کرد. سوءمصرف و وابستگی به مواد مخدر پدیده‌ای شایع در سراسر دنیا است که به‌عنوان مهم‌ترین آسیب اجتماعی، جامعه انسانی را مورد هجوم قرار داده است (بخشی‌پور، ۲۰۰۴ نقل از دهقانی، زارع، دهقانی، صدقی و پورمحمد، ۱۳۸۹). آسیب‌های ناشی از سوءمصرف مواد هزینه‌های اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی و درمانی بسیاری بر خانواده مصرف‌کنندگان و به‌طور کل جامعه وارد خواهد کرد. مطالعات نشان داده است که رفتارهای پرخطر مثل رابطه جنسی نامشروع، میگساری و سوءمصرف مواد در سن جوانی افزایش پیدا می‌کند (گونارسون، گوستاوسن، تانگستر، فرانک و فالک، ۲۰۰۸).

سوءمصرف به استفاده از هر ماده‌ای به شیوه‌ای خارج از الگوی مورد تأیید اجتماعی یا طبی گفته می‌شود. برای تعریف جنبه‌های مختلف وابستگی دو مفهوم به کار می‌رود. وابستگی رفتاری^۳ و وابستگی جسمی^۴. در وابستگی رفتاری، فعالیت‌های موادجویی و شواهد مربوط به الگوی مصرف بیمارگون مورد تأکید قرار می‌گیرد، اما وابستگی جسمی به اثرات جسمی دوره‌های متعدد مصرف مواد اطلاق می‌شود. در تعاریفی که بر وابستگی جسمی تأکید می‌شود، مفاهیم تحمل^۵، یا ترک^۶ در ملاک‌های طبقه‌بندی قید می‌شود (سادوک و سادوک، ۱۳۸۷/۲۰۰۷).

سوءمصرف و وابستگی به مواد مخدر پدیده‌ای چندبعدی و چندعلتی است که بسیاری از دلایل روان‌شناختی و اجتماعی مانند تجارب دوران کودکی، بیماری‌های روانی، ناسازگاری‌های شغلی، خصومت، زندگی خانوادگی پرتنیدگی و فشار همسالان آن را تبیین می‌کنند (کریچ‌والدسون^۷، میروانگ^۸ و اوپجودسمن^۹، ۲۰۰۰، خان^{۱۰}، ۲۰۰۴ نقل از دویی، آرورا، گوپتا و کومار، ۲۰۱۰). همه افرادی که به یک ماده وابسته می‌شوند اثرات آن را به‌صورت یکسان تجربه نمی‌کنند (سادوک و سادوک، ۱۳۸۷/۲۰۰۷) چرا که تفاوت‌های فردی در الگوی منحصر به فرد مصرف مواد تا اندازه‌ای مبتنی بر رگه‌های شخصیت است (آکاتسوما و هیروئی، ۲۰۰۴).

1. abuse	5. tolerance	9. Opjordsmoen, S.	13. impulsiveness
2. dependence	6. withdrawal	10. Khan, W.	14. excitement seeking
3. behavioral dependence	7. Crgeervalsen, R.	11. Hampson, S. D.	15. sociability
4. physical dependence	8. Myrvang, B.	12. Miles, D. R.	16. sensation seeking

سطح بالایی از هم‌ستیزی^۲ و تکانشگری و سطح پایینی از شادکامی^۳ را تجربه می‌کنند. این مطالعه نشان داد که بین رگه‌های شخصیت و خطر سوءمصرف مواد در جوانان رابطه وجود دارد. ویژگی‌های شخصیت، مصرف انواع مواد مخدر را پیش‌بینی می‌کند. برخی مطالعات نیز نشان دادند که خصومت^۴ و تکانشگری پیش‌بین‌های قوی و باثباتی برای خطر مصرف مواد هستند، به طوری که هر چه سطح تکانشگری و خصومت افزایش یابد احتمال سوءمصرف تنباکو، الکل و سایر داروها افزایش می‌یابد (آشتون و لی، ۲۰۰۵؛ گونارسون و دیگران، ۲۰۰۸).

نتایج پژوهش دویی و دیگران (۲۰۱۰) نشان داد سوءمصرف‌کنندگان مواد به‌طور معناداری در عوامل برون‌گردی، مقبولیت و وظیفه‌شناسی نمره پایین‌تر و در عامل روان‌آزردگی‌گرایی، نمره بالاتری کسب می‌کنند ولی در بعد گشودگی نسبت به تجربه، تفاوت معناداری ندارند. زولنسکی، جنکینز، جانسون و گودوین (۲۰۱۱) نشان دادند که پیوستگی مهم و قابل توجهی بین ویژگی‌های خاص شخصیتی مثل روان‌آزردگی‌گرایی و تحریک‌پذیری بالا و سوءمصرف سیگار وجود دارد. تقریباً در تمام مطالعات مربوط به بررسی نیمرخ شخصیتی افراد سوءمصرف‌کننده مواد بین عامل روان‌آزردگی‌گرایی (N) و سوءمصرف، رابطه مثبت معنادار، و بین عامل وظیفه‌شناسی (C) و عامل مقبولیت (A) با سوءمصرف مواد رابطه منفی معناداری گزارش شده است. افراد سوءمصرف‌کننده مواد در مقایسه با افرادی که مصرف‌کننده مواد نیستند در عامل روان‌آزردگی‌گرایی نمره بالاتر و در بعد وظیفه‌شناسی نمره پایین‌تری دارند. اما، یافته‌ها در دو بعد برون‌گردی (E) و گشودگی نسبت به تجربه (O) متناقض است (دویی و دیگران، ۲۰۱۰). برخی مطالعات نیز در ارائه یک الگوی مشخص شخصیتی که افراد سوءمصرف‌کننده را از افراد غیرمصرف‌کننده متمایز کند، توفیقی نداشته‌اند (دویی و دیگران، ۲۰۱۰). بدین ترتیب، پژوهشگران در زمینه سبب‌شناسی گرایش به سوءمصرف مواد، با بررسی رگه‌های شخصیت اطلاعات ارزشمندی به‌دست آورده‌اند. وجود تفاوت‌های شخصیتی بین مصرف‌کنندگان مواد و افراد غیرمصرف‌کننده حتی اگر ناچیز

نخواهد بود مورد مقایسه قرار دادند. نتایج آنها نشان داد که مصرف‌کنندگان سنگین مواد از دو گروه مصرف‌کنندگان متوسط و کسانی که تاکنون مواد مصرف نکرده‌اند در عوامل وظیفه‌شناسی، مقبولیت و مهارت‌تکانه به‌طور معناداری نمره پایین‌تری کسب کردند. همچنین، غیرمصرف‌کنندگان در بعد برون‌گردی از دو گروه مصرف‌کنندگان سنگین و متوسط نمره پایین‌تری گرفتند. مصرف‌کنندگان سنگین مواد حالتی از تکانشگری را آشکار می‌سازند که حکایت از سطح پایین وجدان و مسؤولیت‌پذیری آنها در مدل پنج‌عاملی دارد. این پژوهشگران، نتیجه‌گیری کردند افراد واجد خصوصیات روان‌شناختی منفی مثل تکانشگری، ضعف در وجدان و مسؤولیت‌پذیری و مقبولیت پایین، در زیاده‌روی مصرف مواد روان‌گردان پیشرو هستند. در مطالعه کورنور و نوردویک در سال ۲۰۰۷ سوءمصرف‌کنندگان هروئین به‌طور معناداری خودشان را به عنوان افرادی با سطح بالای صفات روان‌آزردگی‌گرایی توصیف کردند. آنها در بعد وجدان، برون‌گردی و توافق‌جویی نمره پایین و در عامل روان‌آزردگی‌گرایی نمره بالا به دست آوردند. در فراتحلیل انجام‌شده توسط مالوف، تورستینسون، روک و اسکات (۲۰۰۷) مشخص شد که سوءمصرف مواد با وظیفه‌شناسی و مقبولیت پایین و سطح روان‌آزردگی‌گرایی بالا رابطه دارد. تراچیانو و دیگران در سال ۲۰۰۸ نیمرخ شخصیتی افراد سوءمصرف‌کننده مواد را به‌صورت تفکیک‌شده از نظر نوع ماده مصرف‌شده با سیاهه پنج‌عاملی (فرم بلند) مورد بررسی قرار دادند. در مطالعه آنها مشخص شد کسانی که سیگار مصرف می‌کنند در مقایسه با کسانی که هرگز سیگار مصرف نکرده‌اند در بعد وظیفه‌شناسی و مقبولیت نمره پایین‌تر و در روان‌آزردگی‌گرایی نمره‌ای در سطح میانگین کسب کردند. طبق این مطالعه، افراد مصرف‌کننده فعلی ماری‌جوانا در مقایسه با کسانی که هرگز ماری‌جوانا مصرف نکرده‌اند در ابعاد گشودگی نسبت به تجربه، مقبولیت و وظیفه‌شناسی نمره پایینی به‌دست آوردند. مصرف‌کنندگان سابق ماری‌جوانا در این سه عامل نمره متوسط گرفتند. گونارسون و دیگران (۲۰۰۸) یک گروه از نوجوانان و جوانان مصرف‌کننده مواد با میانگین سنی ۱۸ سال را مورد مطالعه قرار دادند. آنها دریافتند که افراد مستعد سوءمصرف مواد به‌طور معناداری

1. NEO Personality Inventory- Revised
2. antagonism

3. happiness
4. hostility

جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از پرسشنامه سنجش سریع سوءمصرف مواد^۱ (طارمیان، ۱۳۸۷) و فرم کوتاه سیاهه پنج عاملی نئو (کاستا و مک‌کرا، ۱۹۹۲) صورت پذیرفت.

پرسشنامه مربوط به اندازه‌گیری سوءمصرف مواد مخدر توسط طارمیان (۱۳۸۷) در موسسه داریوش به منظور سنجش سریع سوءمصرف و وابستگی به مواد در ایران طراحی و تنظیم شد. طبق گزارش مربوط، روایی و اعتبار پرسشنامه قابل قبول معرفی شده است، اما عدد یا کمیت خاصی گزارش نشده است. پرسشنامه حاوی مشخصات جمعیت‌شناختی (دانشکده، سن، جنس، معدل، سال تحصیلی) و سوالاتی درباره سوءمصرف و وابستگی به مواد مخدر است. فرم کوتاه سیاهه پنج‌عاملی نئو مشتمل بر ۶۰ ماده است که از پرسشنامه ۲۴۰ ماده‌ای سیاهه شخصیت نئو استخراج شده که برای سنجش پنج رگه اصلی شخصیت (روان‌آزردگی‌گرایی، برون‌گردی، گشودگی نسبت به تجربه، مقبولیت، وظیفه‌شناسی) توسط کاستا و مک‌کرا در سال ۱۹۹۲ ساخته شده است. پرسشنامه بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف نمره‌گذاری می‌شود. کاستا و مک‌کرا (۱۹۹۲) برای فرم کوتاه سیاهه پنج‌عاملی، ضریب آلفای بین ۰/۷۴ تا ۰/۸۹ با میانگین ۰/۸۱ گزارش کرده‌اند. نتایج تحقیقات گوسلینگ و دیگران (۲۰۰۳) نیز نشان داد فرم کوتاه سیاهه شخصیتی پنج‌عاملی می‌تواند به‌عنوان یک ابزار پایا و قابل اعتماد به جای فرم بلند پرسشنامه استفاده شود؛ به‌ویژه برای مواقعی که شرایط پژوهش استفاده از فرم کوتاه را ایجاب می‌کند. در دو مطالعه انجام‌شده در مورد دانشجویان ایران نیز اعتبار و روایی مطلوبی برای این پرسشنامه گزارش شده است (روشن‌چسلی و دیگران، ۱۳۸۵؛ گروسی‌فرشی، ۱۳۸۵). توزیع پرسشنامه‌ها به مدت سه ماه از اسفند ۱۳۹۰ تا خرداد ماه ۱۳۹۱ به طول انجامید. از ۳۷۰ پرسشنامه توزیع‌شده، ۲۴ مورد به دلیل مخدوش بودن، پاسخ‌های متناقض و عدم پاسخ حذف شدند. در نهایت، ۳۴۶ پرسشنامه با استفاده از تحلیل واریانس یک‌طرفه، آزمون پس‌تجربی توکی و شاخص‌های نیرومندی مجذور امگا و اتا، تجزیه و تحلیل شدند.

باشد، می‌تواند دلالت‌های بالینی مهمی داشته باشد، به‌ویژه که تعداد افراد درگیر در سوءمصرف مواد روان‌گردان رو به افزایش است (تراچیانو و دیگران، ۲۰۰۸). با توجه به میزان بالای شیوع سوءمصرف مواد در بین جوانان، به‌ویژه دانشجویان، پیامدهای زیان‌بار روانی-اجتماعی آن، و ساختار جمعیتی جوان کشور ضرورت سبب‌شناسی آن و بررسی عوامل زمینه‌ساز در گرایش به سوءمصرف مواد در دانشجویان برجسته می‌شود. اگر چه به توصیه بعضی مطالعات انجام‌شده آموزش روش‌های پیشگیری، بازخورد افراد را نسبت به مواد تغییر می‌دهد (جلالی، منشی و مظاهری، ۱۳۹۰)، چنانچه شخصیت افراد و عوامل زمینه‌ساز سوءمصرف مواد شناسایی شوند، آموزش و چگونگی انتقال مفاهیم نیز معنا و مفهوم بهتر و دقیق‌تری می‌یابد. با بررسی زمینه‌های مستعدکننده سوءمصرف مواد می‌توان راهکارهای پیشگیرانه لازم را طراحی کرد.

با توجه به حجم کم مطالعه در زمینه ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان سوءمصرف‌کننده و وابسته به مواد، پژوهش حاضر بر آن است که با مقایسه خصیصه‌های شخصیتی دانشجویان سوءمصرف‌کننده و وابسته به مواد با دانشجویان غیرمصرف‌کننده، ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان سوءمصرف‌کننده و وابسته به مواد را شناسایی کند. بر مبنای یافته‌های این پژوهش می‌توان افراد مستعد به سوءمصرف مواد را شناسایی و با به‌کارگیری راهکارهای مؤثر، خطر احتمال گرایش به مواد روان‌گردان را در افراد مستعد کاهش داد.

روش

پژوهش حاضر از نوع پس‌رویدادی است. از جمعیت دانشجویان دختر و پسر دانشگاه بین‌المللی امام‌خیمینی در سال تحصیلی ۹۱-۹۰، ۳۷۰ نفر (۱۷۲ مرد و ۱۹۸ زن) با دامنه سنی ۱۸-۴۰ سال و میانگین ۲۱/۵۳ سال به روش نمونه‌گیری تصادفی-طبقه‌ای به نسبت جنس و نسبت توزیع در پنج دانشکده فنی‌مهندسی (۱۲۳ نفر؛ ۷۸ مرد و ۴۵ زن)، علوم پایه (۷۴ نفر؛ ۲۸ مرد و ۴۶ زن) علوم انسانی (۶۸ نفر؛ ۲۰ مرد و ۴۸ زن)، علوم اجتماعی (۵۱ نفر؛ ۱۹ مرد و ۳۲ زن)، و معماری و شهرسازی (۳۰ نفر؛ ۱۱ مرد و ۱۹ زن)؛ انتخاب شدند.

یافته‌ها

دانشجویانی که به یکی از مواد اعتیادآور وابسته هستند. میزان مصرف این گروه از دانشجویان روزانه یا هفتگی بود و آنها گزارش دادند که علائمی از تحمل (افزایش دوز مصرف)، میل اجبارگونه برای مصرف و برخی علائم محرومیت (اشتغال ذهن به مواد، رخوت) را تجربه می‌کنند (۳۳ نفر، ۹/۵۳ درصد).

برای مقایسه گروه‌ها، قبل از انجام دادن آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه، آزمون همگنی واریانس گروه‌ها برای هر عامل به صورت مجزا اجرا شد. واریانس هر چهار گروه در پنج عامل برابر بود. سپس، تحلیل واریانس یک‌طرفه برای بررسی تفاوت میانگین گروه‌ها در پنج عامل شخصیت انجام شد. در جدول ۱، میانگین، انحراف استاندارد و نتیجه تحلیل واریانس یک‌راهه و آزمون پس‌تجربی توکی برای ۵ عامل شخصیت در چهار گروه پژوهش آورده شده است.

در وهله نخست، با تحلیل نتایج پرسشنامه سنجش سریع سوءمصرف مواد (طارمیان، ۱۳۸۷) دانشجویان به چهار گروه تقسیم شدند. گروه اول: غیرمصرف‌کننده: دانشجویانی که هیچگاه مصرف‌کننده یکی از مواد مخدر نبوده‌اند (۲۰۵ نفر، ۵۹/۲۴ درصد). گروه دوم: سوءمصرف‌کنندگان فعلی: دانشجویانی که یکی از مواد مخدر را مصرف می‌کنند ولی میزان مصرف خود را گاهی، ماهانه یا دو تا سه هفته یکبار اعلام کردند و علائمی از وابستگی به مواد مخدر (تحمل، ترک یا میل اجبارگونه) را ندارند (۷۷ نفر، ۲۲/۲۵ درصد). گروه سوم: سوءمصرف‌کنندگان سابق: دانشجویانی که سابقه سوءمصرف مواد را داشتند ولی گزارش دادند که طی شش ماه گذشته هیچ ماده‌ای مصرف نکرده‌اند (۳۱ نفر، ۸/۹۵ درصد) و گروه چهارم: وابسته به مواد:

جدول ۱

آزمون پس‌تجربی توکی	F _(۳,۳۳)	مقادیر میانگین، انحراف استاندارد و تحلیل واریانس یک‌راهه برای پنج عامل شخصیت در چهار گروه پژوهش									
		وابسته به مواد مخدر		سوءمصرف‌کنندگان سابق		سوءمصرف‌کنندگان فعلی		غیرمصرف‌کنندگان		عامل	
		SD	M	SD	M	SD	M	SD	M		
۳ و ۲ و ۱ >	۳/۹*	۶/۱۲	۲۴/۶	۶/۹۲	۲۱/۱۹	۷/۱۱	۲۰/۹۷	۷/۰۹	۲۰/۲۲	روان‌آزرده‌گرایی	
	۰/۹۴۴	۵/۹۳	۲۸/۹۴	۵/۹۹	۲۸/۲۹	۶/۵۴	۳۰/۲۲	۵/۷۸	۲۹/۷۱	برون‌گردی	
	۲/۲۱۸	۴/۷۹	۲۸/۱۸	۵/۱۲	۲۷/۲۸	۵/۴	۲۹/۶۸	۴/۵۱	۲۸/۱۷	گشودگی نسبت به تجربه	
۱ و ۲ و ۴ >	۶/۸۷*	۵/۳۰	۲۸/۰	۶/۳۵	۳۰/۵	۵/۹۷	۲۸/۵۵	۵/۴۱	۳۳/۳	مقبولیت	
۱ و ۲ و ۴ >	۱۱/۰۹*	۶/۲۵	۲۷/۶	۶/۸۵	۳۱/۸	۶/۹۵	۳۰/۱۰	۶/۶۵	۳۳/۲	وظیفه‌شناسی	

*P<۰/۰۰۱

بحث

نتایج پژوهش حاضر نشان دادند که دانشجویان سوءمصرف‌کنندگان فعلی، وابسته به مواد مخدر و غیرمصرف‌کننده در عوامل شخصیتی روان‌آزرده‌گرایی، مقبولیت و وظیفه‌شناسی تفاوت معناداری با یکدیگر دارند. ویژگی‌های شخصیت دانشجویان سوءمصرف‌کنندگان سابق نیز با سایر گروه‌ها تفاوتی ندارد.

همان‌طور که نتایج پژوهش نشان می‌دهد، ویژگی‌های شخصیتی، رفتار سوءمصرف مواد را در دانشجویان پیش‌بینی می‌کند. دانشجویانی که ویژگی‌ها و تمایلات روان‌آزرده‌گری بالاتری دارند، بیشتر مستعد وابستگی به مواد مخدر هستند. همچنین، عامل وظیفه‌شناسی یک عامل بازدارنده در گرایش دانشجویان به مواد مخدر است، به طوری که دانشجویان واجد

نتایج تحلیل واریانس نشان داد گروه‌ها در عوامل روان‌آزرده‌گرایی، مقبولیت و وظیفه‌شناسی تفاوت معناداری دارند (P<۰/۰۰۱). بدین ترتیب که (۱) در عوامل مقبولیت و وظیفه‌شناسی، دانشجویان سوءمصرف‌کننده فعلی (گروه دوم) و وابسته به مواد مخدر (گروه چهارم) در مقایسه با دانشجویان غیرمصرف‌کننده (گروه اول) به‌طور معناداری میانگین نمره‌های پایین‌تری کسب کردند، (۲) در عامل روان‌آزرده‌گرایی، دانشجویان وابسته به مواد مخدر (گروه چهارم) در مقایسه با سایر گروه‌ها در سطح معناداری نمره‌های بالاتری به‌دست آورد. در حالی که بین سه گروه دیگر تفاوتی مشاهده نشد، و (۳) در عوامل برون‌گردی و گشودگی نسبت به تجربه بین گروه‌های مورد مطالعه تفاوتی وجود نداشت.

وظیفه‌شناس‌تر هستند. به عبارت دیگر، افراد سوءمصرف‌کننده و وابسته به مواد مخدر در این عوامل نمره پایین‌تری آوردند (کانسک و دیگران، ۲۰۰۵؛ کورنور و نوردویک، ۲۰۰۷؛ تراچیانو و دیگران، ۲۰۰۸؛ گونارسون و دیگران، ۲۰۰۸؛ دویی و دیگران، ۲۰۱۰؛ زولنسکی و دیگران، ۲۰۱۱؛ توریانو و دیگران، ۲۰۱۲) که با نتیجه پژوهش حاضر هماهنگ است. در فراتحلیل باگ و روبرتز (۲۰۰۴) دو عامل وظیفه‌شناسی و روان‌آزرده‌گرایی دو عامل اصلی و تعیین‌کننده سوءمصرف مواد و دیگر رفتارهای پرخطر معرفی شد. و در فراتحلیل انجام‌شده توسط مالوف و دیگران، (۲۰۰۷)، تأثیرگذارترین عامل در سوءمصرف و وابستگی به مواد مخدر عامل وظیفه‌شناسی عنوان شد. مطالعه توریانو و دیگران (۲۰۱۲) نشان داد افرادی که در دو بعد برون‌گردی و روان‌آزرده‌گرایی نمره بالا کسب می‌کنند، احتمال درگیر شدن در مصرف مواد را دارند. در این وضعیت، عامل وظیفه‌شناسی نقش میانجی را به عهده دارد، به طوری که بالا بودن عامل وظیفه‌شناسی، بالا بودن همزمان دو عامل روان‌آزرده‌گرایی و برون‌گردی را تعدیل می‌کند. بر اساس این یافته‌ها توریانو و دیگران نتیجه گرفتند که عامل وظیفه‌شناسی، بسیار بیشتر از هر خصیصه شخصیتی دیگر سوءمصرف مواد را توجیه می‌کند. بنابراین، آنها وظیفه‌شناسی را عامل تعیین‌کننده مصرف مواد معرفی کردند. در مطالعه حاضر نیز نیرومندی عامل وظیفه‌شناسی در عدم گرایش به سوءمصرف مواد بیشتر از عوامل دیگر تأثیرگذار بود.

به‌طور کلی در میان پنج عامل شخصیت، نظریه‌های جدیدتر به جای تمرکز بر بعد درون‌گردی-برون‌گردی یا ثبات‌بی‌ثباتی هیجانی بر عامل وظیفه‌شناسی تمرکز کرده‌اند. تحقیقات در مورد این بعد شخصیت به صورت باثباتی نشان داده است که عامل وظیفه‌شناسی بیش از هر عامل دیگری می‌تواند رفتار را پیش‌بینی کند (همسون و فریدمن، ۲۰۰۸).

با توجه به آنچه از نتایج این پژوهش و ارتباط آن با پژوهش‌های گذشته استنباط می‌شود، رگه‌های شخصیت در الگوی مصرف مواد تأثیر بسزایی دارند. حتی افرادی که سوءمصرف‌کنندگان تفننی مواد هستند و نشانه‌هایی از علائم محرومیت، تحمل یا میل اجبارگونه در مصرف مواد را احساس

سطح بالاتری از وظیفه‌شناسی، کمتر به سمت مواد مخدر کشیده می‌شوند. عامل مقبولیت نیز یک ویژگی تأثیرگذار در گرایش یا عدم گرایش دانشجویان به مواد مخدر است.

نگاهی به پژوهش‌های پیشین نشان‌دهنده هماهنگی نسبی با یافته‌های پژوهش حاضر است. در حالی که برخی پژوهش‌ها نشان داده‌اند سوءمصرف‌کنندگان مواد، تکانشگری و سطح بالایی از روان‌آزرده‌گرایی را تجربه می‌کنند (آکتون، ۲۰۰۳؛ والتون و روبرتز، ۲۰۰۴؛ کانسک و دیگران، ۲۰۰۵؛ کورنور و نوردویک، ۲۰۰۷؛ گونارسون و دیگران، ۲۰۰۸؛ تراچیانو و دیگران، ۲۰۰۸؛ دویی و دیگران، ۲۰۱۰؛ زولنسکی و دیگران، ۲۰۱۱). در مطالعه حاضر تنها میانگین گروه وابسته به مواد با گروه غیرمصرف‌کننده متفاوت بود. در مطالعه والتون و روبرتز (۲۰۰۴)، مصرف‌کنندگان سنگین مواد در مقایسه با مصرف‌کنندگان متوسط مواد در عامل روان‌آزرده‌گرایی نمره بالاتری کسب کردند که همسو با پژوهش حاضر نیست. طبق یافته‌های بررسی حاضر دو گروه دانشجویان وابسته به مواد مخدر و سوءمصرف‌کنندگان فعلی در عامل روان‌آزرده‌گرایی تفاوتی نداشتند.

همان‌طور که پیش از این ذکر شد، نتایج مطالعات در عامل برون‌گردی متفاوت و متناقض بوده است، در حالی که برخی پژوهش‌ها سطح بالایی از برون‌گردی را در سوءمصرف‌کنندگان مواد نشان داده‌اند (والتون و روبرتز، ۲۰۰۴؛ کانسک و دیگران، ۲۰۰۵ و دویی و دیگران، ۲۰۱۰)، و برخی پژوهش‌ها، به سطح بالای هیجان‌خواهی به‌عنوان یک زیرمؤلفه برون‌گردی در افراد سوءمصرف‌کننده مواد دست یافته‌اند (دیوسن و نیل، ۲۰۰۱؛ واگنر، ۲۰۰۱؛ تیکستون و دیگران، ۲۰۰۴؛ سانتسو و دیگران، ۲۰۰۴؛ کانسک و دیگران، ۲۰۰۵؛ رحمانیان و حسنی، ۱۳۸۴). دیگر پژوهش‌ها همچون نتایج بررسی حاضر، بین عامل برون‌گردی و سوءمصرف و وابستگی به مواد رابطه‌ای گزارش نکردند (تراچیانو و دیگران، ۲۰۰۸؛ گونارسون و دیگران، ۲۰۰۸).

در پژوهش حاضر بین گروه‌ها در عامل گشودگی به تجربه تفاوت معناداری مشاهده نشد که همسو با یافته‌های گونارسون و دیگران (۲۰۰۸) و دویی و دیگران (۲۰۱۰) است. در عامل مقبولیت و وظیفه‌شناسی نیز غالب پژوهش‌ها به صورت باثباتی نشان دادند افراد غیرمصرف‌کننده مقبول‌تر و

طارمیان، ف. (۱۳۸۷). طرح ارزیابی سریع وضعیت سوءمصرف و وابستگی به مواد در ایران. تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی.
 فیست، گ. و فیست، گ. ج. (۱۳۸۸). نظریه‌های شخصیت (ترجمه ی. سیدمحمدی). تهران: روان (تاریخ انتشار اثر اصلی، ۲۰۰۲).
 گروسی فرشی، م. (۱۳۸۵). هنجاریابی پرسشنامه پنج‌عاملی شخصیت. رساله دکتری دانشگاه تربیت مدرس.

مای‌لی، ر. (۱۳۶۸). ساخت، پدیدایی و تحول شخصیت (ترجمه م. منصور). تهران: انتشارات دانشگاه تهران (تاریخ انتشار اثر اصلی، ۱۹۶۸).

Acton, S. (2003). Measurement of impulsivity in a hierarchical model of personality traits: Implications for substance use. *Substance Use & Misuse*, 38, 67-83

Agatsuma, S., & Hiroi, N. (2004). Genetic basis of drug dependence and comorbid behavioral traits. *Nihon Shinkei Seishin*, 24, 137-145.

Ashton, M. C., & Lee, K. (2005). Honesty-humility, the Big Five, and the five-factor model. *Journal of Personality*, 73 (5), 1321-1354.

Bogg, T., & Roberts, B. W. (2004). Conscientiousness and health-related behaviors: A meta-analysis of the leading behavioral contributors to mortality. *Psychological Bulletin*, 130 (6), 887-919.

Costa, P. T. Jr., & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI): Professional manual*. Odessa: Psychological Assessment Resources.

Davison, G., & Neale, J. M. (2001). *Abnormal psychology*. New York: Wiley

Dubey, C., Arora, M., Gupta, S., & Kumar, B. (2010). Five factor correlates: A comparison of abusers and non-substance abusers. *Indian Journal of Applied Psychology*, 1 (360), 107-114.

Gosling, S. D., Rentfrow, P. J., & Rentfrow, W. B. (2003). A very brief measure of the Big-Five personality domains. *Journal of Research in Perso-*

نمی‌کنند، ویژگی‌های شخصیتی متفاوتی با غیرمصرف‌کنندگان دارند. این ویژگی‌ها می‌تواند آنها را مستعد پیشروی در سوءمصرف مواد کند تا آنجا که به مواد مخدر وابسته شوند. ویژگی‌های شخصیتی همچون روان‌آزردگی‌گرایی بالا، وظیفه‌شناسی و مقبولیت پایین بیشترین تأثیر را در گرایش به سوءمصرف و وابستگی به مواد مخدر دارند.

منابع

اسمیت، ا.، هکسما، س.، باربارا، ف. و جفری، ل. (۱۳۸۴). زمینه روانشناسی هیلگارد (ترجمه ن. افکاری). تهران: آینده‌سازان شهرآشوب (تاریخ انتشار اثر اصلی، ۲۰۰۳).

پروین، ج. (۲۰۰۱). شخصیت: نظریه و پژوهش (ترجمه م. ج. جوادی و پ. کدیور). تهران: نشر آبیژ (تاریخ انتشار اثر اصلی، ۲۰۰۱).

جلالی، د.، منشی، غ. و مظاهری، م. (۱۳۹۰). تأثیر روش‌های پیشگیری از سوءمصرف مواد در هیجان‌طلبی، امنیت روانی و بازخورد نسبت به سوءمصرف مواد در نوجوانان. فصلنامه روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی، ۲۷(۷)، ۲۶۷-۲۵۵.

دارابی، ج. (۱۳۸۴). نظریه‌های شخصیت: رویکرد مقایسه‌ای. تهران: آبیژ.

دهقانی، خ.، زارع، ا.، دهقانی، ح.، صدقی، ه. و پورمحمد، ز. (۱۳۸۹). شیوع و عوامل مرتبط با سوءمصرف مواد مخدر در

دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد. مجله دانشگاه علوم پزشکی یزد، (ویژه‌نامه همایش رفتارهای پرخطر)، ۱۶۹-۱۶۴.

رحمانیان، م. و حسنی، ج. (۱۳۸۴). مقایسه هیجان‌خواهی در افراد سوءمصرف‌کننده مواد و افراد بهنجار. فصلنامه اندیشه و رفتار، ۱۱(۳)، ۳۴۱-۳۳۵.

روشن‌چسلی، ر.، شفیعی، م.، عطری‌فرد، ع.، نیکخواه، ا.، قائم‌مقامی، ب. و رحیمی‌راد، ا. (۱۳۸۵). بررسی ویژگی‌های

روان‌سنجی پرسشنامه شخصیتی پنج‌عاملی نئو (NEO-FFI). مجله دانشور رفتار، شاهد، ۱۶(۱۳)، ۳۶-۲۷.

سادوک، ب. ج. و سادوک، و. آ. (۱۳۸۷). خلاصه روان‌پزشکی (ترجمه ف. رضاعی). جلد دوم. تهران: ارجمند (تاریخ انتشار اثر اصلی، ۲۰۰۷).

سماوی، ع. و حسین‌چاری، م. (۱۳۸۸). سوءمصرف مواد مخدر و پایگاه هویت در دانشجویان. فصلنامه روان‌شناسی تحولی: روان‌شناسان ایرانی، ۲۰(۵)، ۳۳۱-۳۲۳.

- Santoso, D. L., Schmidt, L. A., & Fox, N. A. (2004).** Evidence from a US and Canadian sample. *Journal of Personality and Individual Differences, 37*, 5-17.
- Terracciano, A., Löckenhoff, C. E., Bienven, O. J., & Costa, T. P. (2008).** *Five-factor model personality profiles of drug users*. Retrieved January 27, 2012, from www.biomedcentral.com.
- Theakston, J. A., Stewart, S. H., Dawson, M. Y., Knowlden-Loewen, S. A., & Lehman D. R. (2004).** Big-Five personality domains predict drinking motives. *Journal of Personality and Individual Differences, 37*, 971-984.
- Turiano, N. A., Whiteman, S. D., Hampson, S. D., Roberts, B. W., & Mroczek, K. M. (2012).** Personality and substance use in midlife: Conscientiousness as a moderator and the effects of trait change. *Journal of Research in Personality, 46*, 295-305.
- Wagner, K. M. (2001).** Behavioral characteristics related to substance abuse and risk-taking, sensation-seeking, anxiety sensitivity, and self reinforcement. *Journal of Addictive Behaviors, 1*(26), 115-120.
- Walton, K., & Roberts, B. W. (2004).** On the relationship between substance use and personality traits: Abstainers are not maladjusted. *Journal of Research in Personality, 38*, 515-535.
- Zvolensky, M. J., Jenkins, E. F., Johnson, K. A., & Goodwin, R. D. (2011).** Personality disorders and cigarette smoking among adults in the United States. *Journal of Psychiatric Research, 45*, 535-841.
- Gunnarsson, M., Gustavsson, P., Tengström, A., Franck, J., & Fahlke, C. (2008).** Personality traits and their association with substance use among adolescents. *Journal of Personality and Individual Differences, 45*, 356-360.
- Hampson, S. E. & Friedman, H. S. (2008).** Personality and health: A life span perspective. In O. P. John, R. Robins, & L. Pervin (Eds.). *The Handbook of Personality* (pp. 770-794.). New York: Guilford Press.
- Haslam, N. (2007).** *An introduction to personality*. New York: SAGE Publications.
- Kevin, P. C., Swendsen, J. D., & Rounsaville, B. J. (2002).** Personality, drug of choice and comorbid psychopathology among substance abusers. *Drug and Alcohol Dependence, 65*, 225-234.
- Kornor, H., & Nordvik, H. (2007).** *Five-factor model personality traits in opioid dependence*. Retrieved January 27, 2012, from www.biomedcentral.com.
- Kuntsche, E., Knibbe, T. R., Gme, G., & Engels, R. (2005).** Why do young people drink? A review of drinking motives. *Clinical Psychology Review, 25*, 841-861.
- Malouff, J. M., Thorsteinsson, E. B., Rooke, S. E., & Schutte, N. S. (2007).** Alcohol involvement and the five-factor model of personality: A meta-analysis. *Journal of Drug Education, 3* (37), 277-294.
- Matthews, G., Deary, I. J., & Whiteman, M. C. (2009).** *Personality traits*. New York: Cambridge University.